

De Rosdoek

De Rosdoek 126 · Juni 2008

Heemkundige Studiekring “De Acht Zaligheden”

De boeken die besproken worden in
de boekenplank zijn verkrijgbaar bij

De Boekenlegger

Ook voor uw buitenlandse bestellingen bent u
bij ons van harte welkom

Nieuwstraat 28A 5521 CC Eersel
Tel.: 0497-512551 Fax.: 0497-513179
www.de-boekenlegger.nl info@de-boekenlegger.nl

*Voor al uw thuiszorg en
hulp in de huishouding,
bel Zorgcentrum Merefelt !*

Zorgcentrum Merefelt

*Zorgcentrum Merefelt maakt deel uit van de
Regionale Stichting Zorgcentra de Kempen
Bezoekadres: Parklaan 2, 5504 GB Veldhoven
Mooier Merefelt rekeningnummer Rabobank West*

*www.rszk.nl
Tel.: 040-253 50 40
1345 79 445.*

Afbeelding voorzijde: Affiche over de burgerwacht uit 1918

De Rosdoek 126

Juni 2008

Burgerwacht De Beerzen

Bart Beex 4

Kleine dorpen en groot geweld

Harrie Grielen 15

Heemkundig allerlei

De oude molen De Run, *Kees Cornelissen* 22

In Memoriam Ko Bieze, *Redactie* 25

Zoeken op het internet, *Antoon Kockx* 26

Jubilarissen, *Kees Cornelissen*..... 27

Van de boekenplank

Kees Cornelissen 29

De Rosdoek is een uitgave van
de Heemkundige Studiekring “De Acht Zaligheden”.
Verschijnt 4 x per jaar. Volgende nummer in september 2008
ISSN 1384-086X

Redactie:

Th. van der Aalst, Hapert, 0497 - 381671

H. Backbier, Vessem, 0497 - 591451

K. Cornelissen, Eersel, 0497 - 512208

H. Grielen, Eersel, 0497 - 512897

A. Kockx, Veldhoven, 040 - 2531596

P. Vermeulen, Veldhoven, 040 - 2531817

E-mailadres redactie: p.vermeulen40@chello.nl

Secretaris: P. Hooijmaijers, 0497 - 515144. E-mail: p.hooijmaijers@planet.nl

Website: www.hskdeachtzaligheden.nl

Burgerwacht De Beerzen

De geest van Vladimir Iljitsj Oeljanov waart op Landschotse heide

Midden op de Landschotse heide, in de driehoek Westelbeers-Vessem-Middelbeers, ligt wat plaatselijk bekend staat als 'de Schietberg'. Meer precies ligt deze ten noorden van een ven, genaamd de Keijenhurk, en heeft als coördinaten 144.5 en 383.9. Het gaat om een door mensenhand opgehoogde noordrand van een dekzandrug die als een verhoging door het vennengebied slingert.

Voor de geoefende waarnemer toont de schietbaan zich aan de noord-noordwestzijde als een circa 150 meter lange en 2 tot 2,5

meter breed, verhoogd en geëgaliseerd zandlichaam met aan beide zijden een greppel. Een lichtelijk verhoogde ronde heuvel geeft aan van waar werd geschoten. De baan zal verlengd hebben kunnen worden voor langeafstandsschieten door het toeleidend pad tevens als schietbaan te benutten. Deze sporen in het landschap verwijzen niet alleen naar een lokale vereniging, maar tevens naar een in nationaal en internationaal opzicht belangrijke historische periode in de eerste helft van de 20ste eeuw.

Schietberg en schietbaan zoals die zich aftekenen in het landschap

Internationale context begin 20ste eeuw

Het begin van de 20ste eeuw wordt sociaal-economisch en politiek sterk gekleurd door socialisme en communisme, die zaken als arbeiderszelfbestuur en revolutie prediken, en de arbeidersklasse in de strijd willen leiden tot volbrenging van het grote werk dat in de ogen van de aanhangers de historie van haar eist. In Rusland leidt dit tot de zogeheten Oktoberrevolutie van 1917. Vladimir Oljitsj Oeljanov (beter bekend onder de naam Lenin) speelt daarin de leidende rol. Begin november 1918 lijkt ook een revolutie in Oostenrijk-Hongarije en Duitsland aanstaande. Regeringen vallen, keizers treden af, matrozen en soldaten trachten de macht te grijpen. Eind 1918 loopt WO-I ten einde en in de nasleep daarvan dreigt de bloedige Russische revolutie zich richting Nederland te bewegen. Duitse troepen staan aan de grens van Nederland met België. Verloven van soldaten worden ingetrokken. De sfeer in de krijgsmacht verslechtert. Het gezag is aangetast. In De Harskamp gaan op 25 en 26 oktober barakken en kantine in vlammen op. Andere legerplaatsen volgen. De Russische revolutie waarin soldaten een belangrijke rol speelden, ligt nog vers in het geheugen en werpt haar schaduw ook over onze regionen. Alomt overal heerst er een sfeer dat een omwenteling aanstaande is. Burgeroorlog, wanorde en omverwerping van gezag dreigen, ook in Nederland. Socialist, atheïst en antimonarchist Troelstra haakt daar op in.

De week van Troelstra

Op maandag 11 november, de dag dat WO-I eindigt, houdt Troelstra een belangrijke rede in Rotterdam. Tegen de achtergrond van de door hem geschetste buitenlandse toestand van dat moment eist hij een regering waarin de arbeidersklasse overwegende invloed in staat en maatschappij krijgt. Hij spreekt over het grote moment in de geschiedenis, waarop aan de arbeidende klasse de heersende macht in handen zal komen. "Grijpt de macht, die u in de schoot geworpen wordt en doet wat gij moet en kunt doen...wij maken een revolutie omdat het kan en moet". Daags daarop eist hij, in een roes, in de Tweede Kamer dat de macht wordt overgedragen.

De schrik zit er goed in en de contrarevolutie komt direct op gang. Onmiddellijk komt de regering in actie en worden betrouwbare troepen van leger, politie en koninklijke marechaussee naar de grote steden gestuurd. Daarnaast wordt de Bijzonder Vrijwillige Landstorm geformeerd. Let wel, het gaat hier om nationale, militaire inzet. Strategische punten in Den Haag, Rotterdam en Amsterdam komen onder militaire bewaking. De Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche Courant kopt op 14 november "Brabant staat pal". In dat redactioneel artikel wordt geponeerd dat Brabantse arbeiders, landbouwers, kooplieden, industriëlen stelling nemen tegen "de partij van geweld en wanorde, die hier Russische toestanden wil scheppen".

Nog dezelfde week blijkt de SDAP als partij geen revolutie te willen; maar realisatie van haar programma en wel langs parlementaire weg. Het congres dezelfde week, op 16 en 17 november, levert geen oproep tot revolutie op. Men ziet in, geen draagvlak te hebben bij een meerderheid van de bevolking en Troelstra's optreden wordt afgekeurd. Op maandag 18 november vindt op het Malieveld in Den Haag een grote manifestatie en huldebetoon aan het Koningshuis plaats. De rijen zijn gesloten en de orde hersteld maar de Burgerwacht is geboren.

Tegen de geschetste achtergrond moet ook gezien worden de circulaire die minister Colijn van Binnenlandse Zaken op 29 november 1918 stuurt aan alle provincies. Dit om, met het oog op binnenlandse onlusten en eventueel hieruit voortvloeiend oorlogsgevaar, de politie te laten assisteren door vrijwillige burgerwachten. Al snel krijgt hij steun van de christelijke kerken, met name de rooms-katholieke. Men vreest en verafschuwt de politieke en atheïstische denkbeelden van socialisten en communisten. Het opgeven voor de Burgerwacht wordt gezien als een verheven daad van christelijke liefde. De vrije uitoefening van godsdienst en de eerbaarheid van de vrouwen zijn bedreigd; de burgerwacht als "paladijn van de reinheid van de vrouwen en de egerarde van het tabernakel van de eigen parochiekerk". Gevestigde algemene en directe, persoonlijke belangen worden bedreigd. Verenigd komt men "in het geweer".

Oprichting Burgerwacht De Beersen

Tussen Kerst en Nieuwjaar 1918 richt de Commissaris der Koningin Van Voorst-tot-Voorst zich in een geheim en persoonlijk schrijven tot de heren burgemeesters van de Brabantse gemeenten.

Hij schrijft niet te mogen nalaten hen nog eens bijzonder op het hart te drukken de organisatie van een burgerwacht met alle middelen te bevorderen. Hij stelt dat er sprake is van "grote ongerustheid, welke zich van ordelijke burgers meester heeft gemaakt. In ruimen kring is de hoop levendig, dat een volkomen betrouwbaar korps voor rust en orde zal vermogen te waken". Lidmaatschap wil hij opengesteld hebben uitsluitend voor personen wier betrouwbaarheid boven elke twijfel is verheven.

Reeds daags na Nieuwjaarsdag laat de burgemeester van Oost-, West- en Middelbeers weten dat er stappen worden ondernomen. Vervolgens laat men er geen gras over groeien en reeds een maand later, op 3 februari 1919 is de burgerwacht, met een sterkte van 40 personen, een feit. Het bestuur bestaat uit de heren Smulders (voor-

zitter), Roefs (plaatsvervangend voorzitter), Haagh (secretaris / penningmeester) en Van Vechel (lid). Commandant of hopman is Jos van Genuchten. Het ledental groeit snel en fors. Al snel zijn dat er meer dan 100.

Onder de titel "Aanwijzingen betreffende burgerwachten" verschijnt in 1919 een boekwerkje, gedrukt in de landsdrukkerij.

Als doel van de burgerwacht wordt omschreven het binnen de gemeente steunen van het wettig gezag bij het bewaren van (binnenlandse) rust en orde. In de ontwerpstatuten, die als bijlage bij het boekje zijn gevoegd, heet het "bestrijden van revolutionaire aanrandingen en bedreigingen van de openbare of de maatschappelijke orde". Daartoe staat zij ter beschikking van de burgemeester voor het verrichten van burgerlijke diensten en gewapenderhand optreden.

Het is een locale (burger) vereniging en vóóral een gemeentelijk instituut; géén militaire organisatie, niet vallend onder de militaire tucht en geheel buiten het leger staand. In geval van nood staat zij de politie bij, bewaakt openbare gebouwen, zet straten af en springt in bij politieke staking van arbeiders in publieke dienst en dergelijke. Burgers, ingezetenen van de gemeente, die de leeftijd van minstens 18 jaar bereikt hebben, kunnen lid worden. Als herkenningsteken wordt aanbevolen een witte armband (ter onderscheiding van de oranje banden van de militaire Landstorm) waarop het wapen of de naam van de gemeente staat. Het bestuur bestaat uit minstens 5 leden. De burgerwacht bestaat uit één of meer vendels. Een vendel telt ten hoogste 100 man. Een vendel bestaat uit secties, elk ter sterkte van ten hoogste 25. De sectie bestaat uit 2 groepen.

Leidinggevende van een groep is een voorman; een vaandrig leidt een sectie en een hopman een vendel. Bij meer dan één vendel is er een commandant. Bij een grotere burgerwacht is er een zogeheten vakcommandant. De commandant wordt benoemd door de burgemeester. Bevelvoerders van onderdelen worden gekozen door de leden. Om erkend te worden is men verplicht Koninklijke goedkeuring

van de statuten aan te vragen. Menig Burgerwacht zal dit, overigens, niet doen; mede vanwege de kosten, 50 gulden, die daaraan verbonden zijn.

De wapens, munitie, het instructiepersoneel en de kosten

Volgens Koninklijk Besluit van 3 januari 1919 nr. 115 "kunnen militair personeel voor hulp bij de oefeningen, alsmede wapenen, ledergoed en munitie worden beschikbaar gesteld aan burgerwachten". Onder verwijzing naar dit KB verzoekt De Beerzen gelijk na oprichting de generaal-majoor in de IIIe Militaire Afdeling in Breda om het nodige materieel beschikbaar te stellen. Dit ondanks het feit dat de vereiste Koninklijke goedkeuring nog niet is verkregen. Ook in De Beerzen staat men te springen om aan de slag te gaan. Vervolgens krijgt men van het 6^e Regiment Infanterie in

bruikleen; 40 geweren model 95 en 2 zogeheten marga-geweren. Dit laatste zijn geweren om op korte afstand te leren schieten. Zij worden gevuld met cellulodine patronen die op de schijf tot poeder uiteen spatten.

Richtinstructieset gebruikt bij oefeningen

De bruikleen geschiedt in afwachting van toezending door de Artillerie-Inrichtingen in Hembrug van de daar aangevraagde wapens. Vervolgens duurt het toch nog enige tijd vooraleer men beschikt over eigen materiaal. Per vergissing blijken de bestelde zaken namelijk verstuurd te zijn naar de gemeente Beers.

De Beerzen worden daar wel vaker mee verwisseld. Begin oktober heeft Beers doorgestuurd 60 geweren, 1 marga-geweef, 60

monddeksels, 60 vetdozen, 25 loopborstels, 1 houten hamer, 1 banddrijver, 2 zogenoemde wischstokken, 60 lappen flanel, 6000 scherpe patronen no. 1, 600 exercitiepatronen, 1720 patroonhouders en 1 zogeheten kamerspiegel. Wat met dit laatste is bedoeld, is niet geheel duidelijk.

Waarschijnlijk is hier bedoeld wat ook wel bekend staat als een richtcontroleur. Het gaat dan om een spiegelconstructie geplaatst op de kamer van het geweer, bedoeld voor de instructeur om te controleren of op de juiste wijze gericht wordt.

Kogels uit schietberg

Zoals gezegd wordt materieel geleverd door het magazijn van de Artillerie-Inrichtingen, De Hembrug, in Zaandam. Dit is een staatsbedrijf dat zich sinds 1669 bezig houdt met de productie van vuurwapens, artillerie en munitie ten behoeve van het Nederlandse leger. Na privatisering wordt een deel van het bedrijf uiteindelijk bekend als Eurometaal BV dat in 2003 sluit. Een ander deel van het bedrijf, Hembrug, produceert tegenwoordig precisiemetaalbewerkingsmachines. Instructies worden gegeven door de sergeanten Van Genuchten, De Laat, Smulders en Broeders. Als vergoedingsregeling voor het beschikbaar stellen van militairen geldt standaard voor officieren 2 tot 5 gulden per dag; voor onderofficieren 3 kwartjes tot een rijksdaalder en voor "mindere militairen" 4 dubbeltjes tot 1 gulden 25. Men oefent wekelijks; steeds drieënehalf uur, vervolgens staan in de eerste jaren 100 scherpe patronen beschikbaar per geweerdragende jaarlijks. Het wapen dat de Burgerwacht De Beerse gebruikt, is het Oostenrijkse Mannlicher-geweer, de M.95 (afkorting voor Model 1895) dat officieel ingevoerd wordt in 1895 als het standaardwapen voor de infanterie.

Volgens het KB van 3 januari 1919 vergoedt het Rijk de presentiegelden en stellen zij wapens, munitie en dergelijke beschikbaar. Ook het gemeentebestuur verleent een subsidie ter dekking van de kosten. In 1919 ontvangt de Burgerwacht De Beerse 100 gulden vergoeding wegens verlies van inkomsten gedurende oefeningen. Daarna ontvangt zij, na jaarlijkse aanvraag, een subsidie van 150 gulden. Dit voor het onderhoud van de schietbaan en ter bekostiging van onderlinge wedstrijden. De burgemeester krijgt van de commandant de presentielijsten en het munitieboekje en tekent dit af. De burgemeester vordert vervolgens het geld terug en de provinciale officier declareert dat in Den Haag.

Inrichting en locatie schietbaan De Beerzen

De Wet tot regeling van het toezicht op het oprichten van inrichtingen welke gevaar, schade of hinder kunnen veroorzaken (de Hinderwet) van 1875 bepaalt dat het verboden is schietinrichtingen op te richten zonder vergunning welke door het gemeentebestuur wordt gegeven. En dat eerst na advisering en goedkeuring door de Normaal-Schietschool. De NSS is dan behalve een opleidingsinstituut voor schietinstructeurs, de erkende autoriteit op het gebied van schietterreinen. Onduidelijk is of dat raadplegen van de NSS in de begintijd al gebeurde, maar gewoonlijk wordt de aanvragende burgerwacht vanwege de inspecteur een "Beschrijving van de inrichting van schietbanen" met tekeningen toegezonden. De gemeente Oostelbeers ca. laat weten te kunnen beschikken over een schietbaan. En wel een van vóór WO-I. die zich bevindt op de heide en bestemd is voor het schieten met scherpe patronen. Deze is echter niet goedgekeurd door de directeur van de NSS. Alle reden om, in de zomer van 1919, te verzoeken om een onderzoek en goedkeuring. De burgemeester laat het verzoek begeleid gaan met de mededeling dat in hetzelfde jaar men de bestaande baan aanmerkelijk verbeterd heeft. Vervolgens doet de Burgerwacht op 1 oktober in duplo een aanvraag voor een hinderwetvergunning voor een op te richten schietbaan op de hei onder Westelbeers; op de kadastrale secties D 2075 en 1121 (drooggevallen Klein Mosven) dit onder begeleiding van "eene plattegrond tekening in duplo".

In de wacht gezet en opgeheven

In de loop der jaren zal de Burgerwacht op vele plaatsen steeds meer het karakter krijgen van een gezellige schietvereniging, inclusief schietwedstrijden op de zondagmiddag. De verslechterde financiële situatie van het Rijk maakt dat in 1922 nog slechts 65 patronen per persoon beschikbaar worden gesteld voor de eerste 100 leden en 45 voor de volgende 100. Ook de organisatie van wedstrijden wordt niet langer gesubsidieerd. Prijzen wil men op speciaal verzoek nog wel beschikbaar stellen. Extra patronen kan men kopen tegen 8 cent per stuk. Gemeentebesturen zijn steeds minder bereid geld uit te trekken op de begroting. Dat leidt er toe dat hier en daar burgerwachten zich opheffen of slapende worden en nog slechts formeel voortbestaan. De mensen zijn geoefend, de oefengelden worden minder en de politieke situatie is inmiddels tot rust gekomen. Noodzaak en enthousiasme ebben waarschijnlijk wat weg. De verenigingen, ook die van de Beerzen, laten steeds minder sporen na in de administratieve archieven. Wel is de Beerzen aangesloten bij het Gewest

Noord-Brabant van de Verenigde Vrijwillige Burgerwachten dat jaarlijks een eigen gewestelijke schietwedstrijd organiseert, jaarverslagen uitgeeft en sedert begin 1936 enige tijd een eigen tijdschrift "De Brabantsche Burgerwachter" heeft. Binnen dit gewest maakt Oostelbeers deel uit van de kring Omstreken van Boxtel, samen met Best, Liempde, St. Oedenrode, Son en Breugel, Esch en Boxtel.

te Jaargang No. 6 - 20 MAART 1936 — Verschijnt den ten en Jan Vrijdag van iedere maand

---

DE BRABANTSCH E B U R G E R W A C H T E R

OFFICIEEL ORGAAN VAN DE VEREENIGDE BURGERWACHTEN IN HET GEWEST NOORD-BRABANT
Redacteur voor Noord-Brabant: Chr. G. Knol, Emmastraat 40, Helmond, Tel. 355.

Op 2 juli 1938 gaat gelden het Weerbaarheidsbesluit. In artikel 2 van dit besluit wordt gesteld dat in geval van oorlog of andere buitengewone omstandigheden, wapens en munitie moeten worden

ingeleverd en dat deelname aan taken van leger en politie en het dragen van uniformen of delen daarvan wordt verboden. In hetzelfde jaar is er een schrijven van de Minister van Binnenlandse Zaken. Alle burgerwachten dienen wapenen, munitie en uitrusting in te leveren in geval van algemene mobilisatie, dit om te voorkomen dat deze in verkeerde handen vallen. Praktisch gesproken werd de Burgerwacht daarmee opgeheven. Na de inval van de Duitsers worden in juli 1940 de burgerwachten definitief en formeel opgeheven op last van de Duitse autoriteiten. In het boek *De Beerzen in Oorlogstijd 1940-1945* melden de schrijvers dat op 19 september 1940 de burgemeester bericht dat de Burgerwacht is ontbonden. Geweren hebben ze dan al niet meer. Alles was al op 25 augustus 1939 overgedragen aan het Magazijn van de Artillerie in Gorinchem. Tot die tijd beschikte men over 39 geweren en bajonetten en 2450 scherpe patronen, plus nog wat onderhoudsmateriaal.

Hedendaagse beleving van cultuur en natuur

Wat blijft zijn de archieven, enkele persoonlijke herinneringen, de veldnaam 'Schietberg' en sporen in het landschap. Sporen evenwel die de samenhang tonen van landschap en historie. De sporen zijn, bijna een eeuw na dato, nog goed waarneembaar in het veld. Dit is uniek. Een landmark, zo je wilt *land-art*, voor wie er oog voor heeft. Sporen die zullen vervagen, tenzij ze bewust onderhouden of versterkt worden. Dit laatste is nodig vanwege de kwaliteit die cultuurhistorie toevoegt aan de beleving van onze leefomgeving. De laatste decennia draait het in gebieden als de Landschotse heide om meer dan alleen de functie van natuur en de beleving daarvan. Een meerdimensionale benadering past bij het beschouwen van heide als een cultuurlandschap bij uitstek. De historische dimensie en de heide als multifunctionele gebruiksruiimte, doorheen de tijd tot op de dag van vandaag aantoonbaar op de Landschotse heide vanaf de middensteentijd, komt eerst dan tot zijn recht. En dus ook de bezoeker. Een pleidooi daarom, als bezoeker en beheerder oog te hebben voor de historische gelaagdheid van de heide als cultureel erfgoed. Inventarisatie van de vele functies en tijdslagen is een eerste voorwaarde.

Maar terug naar de hierboven beschreven sporen en het daaraan verbonden verhaal. Het zal uit bovenstaande duidelijk zijn dat deze aandachtspunten behoren te zijn voor de huidige eigenaar-beheerder, het Brabants Landschap. Op zijn plaats is een pleidooi deze zaken een plaats te bieden in het beheerplan van de Landschotse heide. Bij voorkeur een beheer met de nodige terughoudendheid. De schietberg en de schietbaan bevinden zich nog in de oorspronkelijke landschappelijke context en harmoniëren volledig met de omgeving. Laat dat vooral zo blijven, zonder dat de landschappelijke sporen volledig opgaan in de omgeving en het achterliggende verhaal weer langzaam verdwijnt uit het collectieve geheugen. Dat laatste kan steeds weer opgefrist worden vooral ook door zaken binnen de belevingswereld van de huidige generaties te brengen. Overwogen zou kunnen worden de zichtbaarheid van de structuur van de baan te versterken door gericht maaibeheer. Een bescheiden informatiepaneel is een optie, alsook het aanbrengen van een subtiel accent in de vorm van een gestileerde verwijzing naar 'het doel'. Uitdaging is ook hier het vinden van de juiste balans.

Bart Beex

Kleine dorpen en groot geweld*

Het leed van de oorlog in al zijn gruwelijkheid¹

Misschien herinneren sommige lezers van de Rosdoek zich nog een boekje dat vijftientig jaar geleden in druk verscheen. Het heette: “Groot geweld in kleine dorpen”¹. Het gaf een kijkje in de oorlogsellende die onze streek te verduren kreeg tussen 1688 en 1713. Onlangs verscheen een nieuw werk², zij het over een eerdere, maar zeker zo verschrikkelijke periode.

Het begint ongeveer met de Tachtigjarige Oorlog en loopt tot de overgave van 's-Hertogenbosch in 1629. De titel heeft zowel betrekking op de vorming van de Nederlandse staat als op massale bruutheid en het geweld dat ermee samenging. Daarnaast verwijst dan vooral de ondertitel. Die staatsvorming vond niet plaats in de Hollandse steden, maar in het grensgebied tussen de opstandige Nederlanden en het Spaanse gezag. Hier dus. In de Meierij, in de Kempen, zowel het gedeelte in het huidige België als dat bij ons.

Het platteland in tijden van vrede en oorlog

Dit is ook de titel van een van de vier grote stukken waarin deze studie is onderverdeeld, maar een bespreking van het héle boek wordt dit niet. Daar is dit de plaats niet voor. Bovendien: het is een flinke ‘pil’ van bijna 450 pagina’s in tamelijk kleine letter. Toch lees je door en onherroepelijk raak je onder de indruk van het vele, onvoorstelbaar grote leed dat de bevolking van toen doorstaan moeten hebben.

* *De titel van deze bijdrage is een variant op de titel die Van der Heyden eerder aan zijn studie gaf. De illustraties in dit artikel en het volgende zijn echter uitsluitend afkomstig uit Leo Adriaenssens werk.*

¹ Heyden HJCAM van der, *Groot geweld in kleine dorpen; Een onderzoek naar de plunderingen van een aantal dorpen in het kwartier van Kempenland tijdens de Negenjarige Oorlog en de Spaanse Successieoorlog.* [Hapert 1983].

² Adriaenssen Leo, *Overleven aan de frontlinies in de meierij van Den Bosch, 1572 - 1629.* Tilburg 2007. (Stichting Zuidelijk Historisch Contact)

Mensen staan erin centraal, krijgen als het ware postuum nog een stem. Adriaenssen doet dat aan de hand van een overvloed aan archiefgegevens. Hun bestaan met zijn wederwaardigheden en vooral dieptepunten komt overal in het boek tot uiting. Het ruwe leven - speciaal ten tijde van oorlog - komt scherp naar voren. Dat is al te lezen in (onder)titels als: Boerengemeenschap, Keuters en hoevenaars, Boerenverdriet en -verweer en Overleven. Juist op die onderdelen wil deze bijdrage wat nader ingaan. Minder op het geheel. Geen boekbespreking dus, maar eerder een persoonlijke leesindruk.

Boerengemeenschappen in ontwikkeling

De oudste landbouwers waren eigenlijk nog nomaden. Ze trokken en vertrokken wanneer de grond die hun wat had opgeleverd, uitgeput was. Pas als men zich ergens blijvend gaat vestigen, ontstaan er boerengemeenschappen. Betrokkenheid en solidariteit ten opzichte van elkaar zijn basis voor deze vorm van samenleven. Beide komen voort uit het gemeenschappelijke belang dat men heeft om te overleven. Goed nabuurschap is daarvoor een eerste vereiste. Samenwerking ten behoeve van de inrichting van het land,

beveiliging van akkers en weiden, bestrijding van wateroverlast of ander ongemak, gezamenlijk verweer tegen lieden met vijandige bedoelingen . . .

*Soldaten vallen een boerengezin aan.
Houtsnede van de meester van
Petrarchus, 1532.*

Het is maar een greep uit waar men saamhorigheid voor nodig heeft. Er ontstaan ontginningen, parochies en bestuurlijke overheden in de kleine gehuchten. Sociale ‘vangnetten’ voor wezen, weduwen en soms ook voor ouderen. Burgerlijk en kerkelijk bestuur vullen elkaar aan en geven samen een kijk op - en ook een poort naar - de wereld buiten het eigen dorp. Er komen plaatselijke markten waar de boer eigen producten kwijt kan en andere zaken aanschaft. De dorpsbewoner kán - maar ook: móet - ermee leven.

Kleine akkers, slechte grond: altijd gekeuter

De meierij was een dun bevolkte streek. Bij de laatst bewaard gebleven haardentelling van vóór de Opstand (uit 1526) zijn er ongeveer 110 dorpen met samen - naar schatting - zo'n 75.000 inwoners. Dat is gemiddeld nét iets onder de 700, maar heel wat gehuchten haalden dat aantal lang niet. Adriaenssen raamt, dat een huishouden gemiddeld over ca. 3,2 ha land beschikte, waarvan plm. 0,7 tot 1,3 ha geschikt was om er iets op te verbouwen. Voldoende en betrouwbare gegevens ontbreken, maar de stellige indruk is, dat de opbrengst nauwelijks toereikend was om het eigen gezin te voeden. Toch moest het van de akkerbouw komen. Daar draaide het om.

In de Kempen werkte men aanvankelijk nog met het zogenaamde drieslagstelsel. Het hield in, dat men het land - bij gebrek aan goede mest - in drie stukken - 'zaden'- verdeelde. Het eerste gedeelte werd met zomergraan bezaaid, meestal haver of gerst, het tweede met wintergraan (vaak rogge), terwijl het laatste derde part 'braak' bleef liggen.

Dat braak liggen was overigens maar betrekkelijk: er kon altijd nog 'groen' gezaaid worden of ook wel wortels en kleine knollen. Omdat de Kempische grond voor de 'hogere' soorten als bijv. haver of tarwe weinig te bieden had, viel de keuze dikwijls op boekweit of ook wel op evie, een graansoort van mindere kwaliteit.

De mest die in schaapskooien of op de heidevelden werd verzameld, was volstrekt ontoereikend om akkers vruchtbaarder te maken. Stilaan ontwikkelde zich een systeem van mest verzamelen via de

“potstal”, waarbij het vee gedurende bijna het hele jaar op stal stond. De daar geproduceerde mest werd, vermengd met allerlei haksel en ander ruw materiaal, over het land uitgestrooid. Een arbeidsintensieve aanpak, die niettemin in de loop van (vele) jaren tóch zou leiden tot grondverbetering. Zowel de weiden als de akkers moesten elk jaar een enorme gift aan mest krijgen. Adriaenssen schat, dat de akkers zo’n 90 karren per bunder vroegen. ‘Braak’ houden komt vanaf de 14de eeuw steeds minder voor en daarmee is het drieslagstelsel waarschijnlijk in de loop van de 16de eeuw geheel verdwenen.

Verschillende seizoenen op het platteland. In juli (boven) wordt gehooïd en geoogst. In september (midden) wordt geëgd en gezaaid. In november (onder) is er tijd om hout te hakken, wordt er gedorst (in de schuur) en wordt het vlas geroot, gehekeld en gebraakt. Gravure van F. Brun, zestiende eeuw.

Goede weidegronden waren schaars. Als het kon, lagen ze in de buurt van een beekje of een lager gelegen gebied dat water vast hield. In onze omgeving bewaren niet alleen veel veldnamen nog hun vroegere bestemming, ook in de huidige straatnaamgeving van bijna alle Kempendorpen komt -beemd, - dries of - broek nog veel voor. Een beemd staat oorspronkelijk voor hooiland, dikwijls langs een

beek en omheind. Broek en dries wijzen meestal op een lager liggend (weide-)gebied. Toch komt ‘dries’ ook in het relatief hoog gelegen Oerle nog tamelijk veel voor.³

Ploeteren en sjouwen

De veestapel was beperkt van omvang, maar kende wel een zekere verscheidenheid: varkens voor mest en vlees, koeien voor mest- en zuivelproductie, schapen voor wol en vlees, ossen - en later paarden - vooral als trekdiër. Hoenderen scharrelden op het erf, bijenstanden waren er op de uitgestrekte heidevelden. Daar werden ook dieren gehoed, vooral schapen en runderen. De heide gaf echter nog veel meer: plaggen allereerst, maar ook het taaie buntgras en grof materiaal van allerlei aard en grootte. Het werd als strooisel gebruikt, o.a. bij het verkrijgen van mest.

Het ‘aangelag’ - de ruimte direct om het boerenhuis heen - bood gelegenheid om wat groente te verbouwen, bonen te zetten of fruitbomen te laten groeien. Misschien geeft een opsomming als deze een indruk van zekere landelijke ‘rijkdom’, maar die gedachte is toch niet terecht. Het was ploeteren en sjouwen voor karige maaltijden na lange werkdagen van ’s morgens vroeg tot het donker werd.

De behoefte aan nieuw akkerland kon alleen worden vervuld door naar de vaak gemeenschappelijk heide, de “gemeynt” te gaan en er met schop en bijl iets van (proberen) te maken. Een nieuw ontgonnen stukje land kon wellicht weer iets bijdragen in het karige levensonderhoud. Om schade door loslopend vee te voorkomen, waren de akkers “bevrijd”, dat wil zeggen beschermd door wallen, greppels, hekken en hagen, “d’n tuin”. Het hout uit de wallen deed dienst voor omheiningen, maar was ook als geriefhout voor van-alles-en-nog-wat erg bruikbaar en geliefd.

3 *Bont AP de, Dialekt van Kempenland. Deel 3 Geografische namen d.z. veld-, water-, bos-, weg-, plaats- en nog andere namen. Assen 1969. Zie ook recente plattegronden en straatnaamlijsten van gemeenten in het gebied van de Acht Zaligheden.*

Op dit fragment van een gravure van de meester van de kleine landschappen (ca. 1560) is te zien hoe de bouwlanden van een Kempisch gehucht waren beveiligd met heggen, greppels en wallen.

Keuterboer kwetsbaarder

De parochie van Sint-Jan in Den Bosch bezat in de meierij veel land en enkele tientallen boerderijen. Toch lijdt ook deze ‘grote organisatie’ zware verliezen. Aan het eind van de 16de eeuw is de opbrengst aan rogge minder dan de helft van 50 jaar eerder.

Een keuterboer is kwetsbaarder dan de pachter van een hoeve. Voor een Kempische boer en zijn gezin moet er bar weinig te eten zijn geweest. Stijgende voedselprijzen, grote dorpsschulden, hoge belastingen, ze maakte het leven moeizaam van dag tot dag.

Mogelijkheden tot uitbreiding van bouwland door meer te ontginnen, waren er nauwelijks. De grond intensiever gebruiken kon evenmin door gebrek aan mest. Sterke gewassen die het op de arme grond goed konden redden, zoals boekweit, leverden weliswaar veel aan product op, maar slechts weinig geld in het laatje. Daarvoor is het niet hoogwaardig genoeg.

Hoewel er in sommige dorpen toch nog enige groei zat, leidden de oorlogsomstandigheden tot massale óntvolking. Grote dorpen als Leende en Hilvarenbeek verliezen in minder dan een eeuw ruim 20% van hun inwoners, Diessen en Casteren zelfs meer dan 30%. Dan brengen Eersel en Bergeijk het er met 'slechts' 10-12% nog betrekkelijk goed van af. Misschien - zegt Adriaenssen - komt dit, doordat beide dorpen een florierende expeditie-sector van vrachtrijders hadden?

*Jacques Callot
Plundering
van een dorp
(ca. 1635).*

Bij deze korte schets moet het blijven. Ze geeft een eerste beeld van het boerenleven in

de meierij tijdens misschien wel de woeligste periode uit onze vaderlandse geschiedenis. In een volgende bijdrage iets meer over de gruwelijke feitelijkheden in het leven van alledag: brandschatting, verwoesting, plundering, gijzeling . . . Waar mogelijk aan de hand van gebeurtenissen uit onze eigen omgeving, de Kempen.

Harrie Grielen

In Rosdoek 127 volgt de 2e, tevens laatste aflevering van dit artikel.

Heemkundig Allerlei

De oude molen De Run

Veel is er over de geschiedenis van de korenmolens van Eersel door de schriftelijke bronnen niet bekend geworden. Wel weten we dat er in 1492 een molen in Eersel door Jan die Wolff Claess voor slechts één jaar verpacht werd aan Goyart Goyarts van Stockelen, maar dat de pacht ophield als de molen “verbuet” werd binnen het jaar nu Jan “die wyntmoelenen tot Eersel met hoeren gemael met coep van recht” verkregen had, d.w.z. na opwinning. De pachtvoorwaarde hield daar ook wel rekening mee want Goyart moest van “maende te maende” in totaal afdragen 30 ½ mud en een vat rogge Eerselse maat.

Hoe groot de Eerselse maat exact geweest is, kunnen we uit de bronnen niet opmaken. Evenmin geeft uitsluitel de tekst betreffende de Steenvoortse d.i. Stevertse watermolen van Rutger van Erpe die op 3 februari 1439 geen dwangrecht zal uitoefenen met zijn andere molen in Rythoen. Later draagt hij de dubbele Stevertse molen op aan Jan van Bruheze onder de last van achttien rogge Eerselse maat¹ aan de hertog voor het gebruik van het water.

Op 24 oktober 1446 had Rutger voor zes jaren en wel van Kerstmis van dat jaar af verhuurd aan Michiel Michiel Goyarts, mulder, de windmolen van Eersel en de watermolen “tsteenvoert” met huis en beemd tegen een last welke grotendeels in natura moest voldaan worden want behalve 26 Rijns guldens op St. Jan kreeg de pachter twee pond peper, twee pond gember en twee pond kaneel op St. Remigiusdag (1 oktober, dat wil zeggen nog voor de slachttijd: “Met Sintermeis, dan geeft ’t grote schotels moes en kleine stukken vleis”) aan de heer te brengen en op Kerstmis zestig mud rogge Eerselse maat”.

¹ S. Zoetmulder: *De Brabantse Molens*, blz. 236.

Deze gegevens hebben misschien betrekking op de molen van Schadewijk, niet op de molen De Run die betrekkelijk jong was. Want P.N. Panken schrijft in zijn Dagboek 1 blz. 276, uitgave Kempen Uitgevers 1993: “in 1850 is er eenen fraaijen windgraanmolen, niet ver vandaan, nabij het dorp Eersel, aan de oostzijde opgericht en de oude standaardmolen nabij ‘t geh(ucht) Schadewijk naar de Gem(eente) Strijp verplaatst”.

Sommige lezers zullen wellicht menen dat deze molen niet De Run is; zij moeten beseffen dat het dorp Eersel in 1850 slechts een zeer kleine kern had en in die dagen nog helemaal geen Schoolstraat-Runstraat-Quackelaar kende.

Beltmolen De Run

De molen De Run was er een van het type beltmolen en wel een bovenkruier d.w.z. dat de molenaar de wieken op de wind kon zetten door alleen de bovenkap te draaien en niet de hele molen zoals dit gebeurt bij een standaardmolen zoals we die nog in Bergeijk aantreffen. De omgeving van De Run was toendertijd zo open dat we ons afvragen wat toch de functie van de aarde-berg was waarop de molen opgetrokken was. In ieder geval onnodig om veel wind te

vangen in een dichte bebouwing. In de belt, bult ofwel berg was een grote opening gehouden, zodat de boer of wie ook de kar met een of meer graanzakken achteruit onder het midden van de molen kon brengen zodat de zak gemakkelijk naar boven getakeld kon worden. Wie de eerste molenaar van deze fraaie bovenkruierende bergmolen geweest is, is nog niet met volkomen zekerheid vast te stellen. Zeer waarschijnlijk moet het Petrus Lemkes zijn, die op 28 november 1896 bij notaris J.A. Verhoeven dit nieuwe testament liet opmaken:

“Ik herroep alle vroeger door mij gemaakte uiterste willen en opnieuw beschikkende benoem en stel ik tot eenighen en algeheelen erfgenaam mijner geheele nalatenschap mijnen neef Cornelis Castelijns, molenaar bij mij inwonende, zoon van Mathijs Castelijns en Petronella Beerens”.

Petrus Lemkes was getrouwd met Elisabeth Beerens, een zuster van Petronella. Omdat het huwelijk van Petrus Lemkes en Elisabeth zonder kinderen bleef, werd aanvankelijk Cornelis Castelijns en later ook nog broer Piet als helpers in het bedrijf van Petrus Lemkes aangenomen. Dit blijkt uit het testament dat de erfgenamen op 15 maart 1905 bij notaris M. Keulen lieten opmaken, omdat Petrus Lemkes op 12 januari 1905 overleden was. Zijn echtgenote, die op 8 oktober 1894 overleed en reeds op 4 december 1893 als haar uiterste wilsbeschikking had laten vastleggen:

“Ik herroep alle vroeger door mij gemaakte uiterste wilsbeschikkingen.

Ik legateer aan mijnen echtgenoot Petrus Lemkes, voornoemd: het vruchtgebruik zijn leven lang gedurende van mijne geheele nalatenschap, zulks vrij van de verplichting tot zekerheidsstelling, en stel hem tevens aan tot uitvoerder van mijnen uitersten wil; met de macht van inbezitneming ingevolge de wet.

Onder instandhouding van even bedoeld vruchtgebruik legateer ik aan mijne neven Cornelis Castelijns en Petrus Castelijns, molenaars bij mij inwonende, kinderen van Mathijs Castelijns

en Petronella Beerens, de onverdeelde helft in de navolgende goederen behorende tot de huwelijksgemeenschap bestaande tusschen mij en mijnen genoemden echtgenoot, alzoo in blooten eigendom:

a. Een windkorenmolen met woonhuis, stal en erf, bouw- en weilanden, denneboschen, moeras en heide, onder de gemeente Eersel sectie F, nummers 656, 191, 854, 855, sectie A nummers 464, 465, 21, 125, en sectie E nummers 588, 469, 481, geheel groot zes Hectaren negentig aren vijftien centiaren.”

Kees Cornelissen

In Rosdoek 127 volgt de 2^e, tevens laatste aflevering van dit artikel.

In Memoriam Ko Bieze

Op zaterdag 10 mei j.l. is plotseling op 87-jarige leeftijd in zijn appartement in Eindhoven overleden de sympathieke, rustige Ko Bieze, reeds vele jaren lid van onze heem kring. Wegens de grote reeks artikelen vooral over de Nederlandse grenspalen in onze Rosdoek heeft hij het verdiend dat wij in dit nummer van de Rosdoek een welgemeende vermelding maken van zijn heengaan.

Ko, onze hartelijke dank voor je activiteiten, voor je speurwerk, voor je hulpvaardigheid wanneer we om wat dan ook verlegen zaten.

De redactie

Zoeken op het internet

Een internetaansluiting is haast niet meer weg te denken. Velen van ons maken er min of meer dagelijks gebruik van.

Een interessante “website” (zo noemt men dat in vakjargon) is:

www.watwaswaar.nl

Op deze site vindt men historische informatie inzake het gehele Nederlandse grondgebied. Historische kaarten en hier en daar ook foto's van uw eigen leefomgeving. Het betreft hier een overzichtelijke toegang tot een aantal unieke collecties kaarten en ander materiaal. Zoals in de toelichting tot deze site is vermeld, is het materiaal van diverse samenstelling en wordt wanneer mogelijk aangevuld. De belangrijkste kaarten zijn die van de minuutplans van het kadaster uit de periode 1811-1832. Tevens kan men de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel (OAT) inzien. Hierin staan de met de minuutplans corresponderende sectienummers, de namen van de eigenaren van de ongebouwde en vaste eigendommen, de oppervlakte, de klassering en belastbaar inkomen volgens het kadaster. Ook de militair topografische kaart (veldminuut) uit 1840 is op deze site te vinden.

Wanneer men via de website toegang heeft, kan in het venster: “ga naar” een plaatsnaam worden ingetypt. Via “mijn selectie” kan de gewenste kaart of legger van het kadaster worden aangeklikt. Door de kaart door middel van een schuifmaat te vergroten kan een perceel nauwkeurig worden opgezocht, waarna met behulp van het perceel- of sectienummer in de OAT de gegevens van de toenmalige eigenaar worden verkregen.

In deze omschrijving lijkt het ingewikkeld, maar in de praktijk valt dat best mee.

Een andere interessante website, waar van alles over plaatsen in Noord-Brabant kan worden gezocht is: www.brabantwijzer.nl

Wat hier zoal te vinden is, is zo divers, dat de beste informatie is om het zelf eens te proberen; het is de moeite van het proberen waard.

Antoon Kockx

Jubilarissen

Tijdens de ledenvergadering op 15 maart 2008 kreeg Harrie Grielen door de voorzitter van Brabants Heem, de heer P. Schriek, de Brabants Heem medaille opgespeld en de daarbij behorende oorkonde uitgereikt.

Harrie Grielen krijgt de medaille opgespeld

Harrie Grielen is reeds veel jaren lid van onze kring en heeft zich al jaren ingezet voor de studie van de kaart van Eersel van 1832. Dit is wel een pluim waard maar nog niet de onderscheiding die hem is toegekend. En terecht. In 1998 is hij lid geworden van het Stichtingsbestuur en hij heeft zijn taak daarin ten volle aanvaard. Bij alle vergaderingen en officiële gelegenheden had hij zijn duidelijke inbreng; hij coördineerde het overleg van de samenwerkende heemkringen van rayon 5, waartoe inmiddels ook Belgische verenigingen behoren, hij vertegenwoordigde het bestuur in het “Centrum voor de Studie van Land en Volk van de Kempen”. Zeker moet vermeld worden dat Harrie het plan van het bestuur van de Stichting om een informatiebulletin voor de kringbesturen uit te geven een duidelijke plaats heeft gegeven. ’t Koeriertje is in de

handen van Harrie uitgegroeid tot een waardevolle uitgave van uiteindelijk 5 afleveringen per jaar, wat betekent dat hij de eerste 28 voor zijn rekening heeft genomen. Harrie onze hartelijke gelukwensen met deze hoge, waardevolle Heem-onderscheiding.

De tweede jubilaris zijn wij allemaal. Zoals in Mededelingenblad 115 werd aangekondigd, heeft het Stichtingsbestuur van Brabants Heem besloten voor de kringen die vanaf de officiële oprichting in 1947 lid van het Brabants Heem zijn, iets bijzonders te doen. Bekend was inmiddels dat het een soort onderscheiding in de vorm van een vaandel zou zijn. Dit is het allerm minst geworden: iedere kring heeft een zeer specifiek doek in ontvangst mogen nemen dat volkomen uniek is. Het embleem van de Heemkundige Studiekring “De Acht Zaligheden” prijkt overduidelijk naast dat van het Stichtingsbestuur op het fraaie geweven doek. En wie de oprichtingsdatum van onze kring niet kan onthouden, heeft er een gemakkelijk geheugensteuntje aan gekregen.

Het excuus van de voorzitter van het Stichtingsbestuur dat dit bijzondere doek enigszins later dan in 2007 beschikbaar is gekomen, heeft de voldoening van het kringbestuur niet minder groot gemaakt.

Overhandiging van het fraaie doek aan voorzitter Frans Teunis

Kees Cornelissen

Van de Boekenplank

- A. Lieberom, M Theunissen en anderen: Gewone mensen, ongewone tijden. Het leven van alleman in oorlogstijd in Vessem, Wintelre en Knegsel. Deze uitgave van de heemkundevereniging De Hooge Dorpen bevat 122 blz. met illustraties. Prijs € 6.00 Uitgeverij Kabeljauws. 1^e druk 1994 , 2^e druk 2005.

In dit boek geven een tiental schrijvers in de 33 verhalen de verschillende gebeurtenissen en voorvallen van hun informanten weer, die er in de 5 jaren van de bezetting in 1940-1945 zoal in de drie genoemde kerkdorpen voorvielen. Een aardig samenstel van allerlei “faits divers” tijdens de oorlogsjaren in de geschiedenis van Kempische mensen, nu eens niet van kapiteins en generaals.

- Jacq Bijnen: In de kruin van de eikenboom. Onze-Lieve-Vrouw ter Eik. Meerveldhoven. Uitgave door de Stichting Historisch Erfgoed Veldhoven; 48 blz. met illustraties in zwart/wit en kleur. Prijs € 7.00, 2^e druk, ISBN 978-90-75783-18-6.

In een kort bestek beschrijft Bijnen de historische bijzonderheden rond de Marialegende en de verering van O.L.Vrouw van Meerveldhoven. Een inwoner van Merfelt zou in 1264 tussen de takken van een eikenboom een Mariabeeldje gevonden hebben. Wat er dan gebeurt, vertelt de legende ons. In dit boekje weet Bijnen een beeld te geven van een Mariaverering die ook nu nog, net als vele jaren geleden, volop de aandacht van bedevaartgangers trekt.

- P.J. Margry en Ch. Caspers: 101 Bedevaartplaatsen in Nederland. 571 blz. met veel ill. in een stevige band. Prijs €39.95 en ISBN 9789035132887.

Reeds in 1982 heeft Margry zijn boek Bedevaartplaatsen in Noord-Brabant uitgegeven waarin de toen nog 65 plaatsen beschreven zijn waarheen een bedevaart gehouden kon worden.

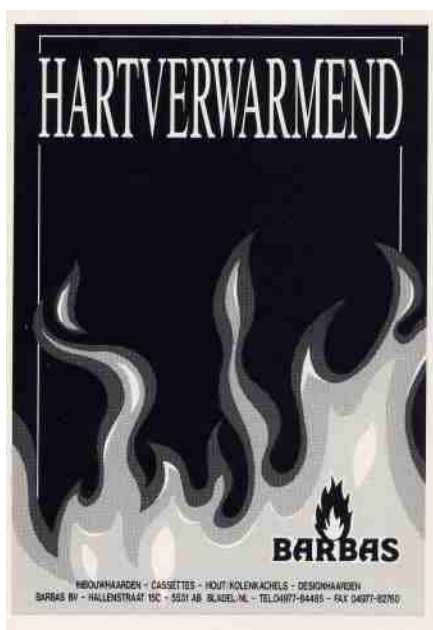
In het driedelige standaardwerk B.I.N. - Bedevaartplaatsen in Nederland -, dat in 2004 in deel 4 nog zijn aanvulling kreeg, maar waarvan deel 1 niet meer te verkrijgen is in de boekhandel, kunnen

we lezen wat er over de 660 in het verleden en /of nu nog bestaande pelgrimsoorden groot en klein te ontdekken valt, mede dank zij een uitvoerig notenapparaat. In het onlangs verschenen boven genoemde boek wordt over 101 plaatsen meegedeeld wat de bedevaart daar betekent en soms betekende. Het nieuwe boek kan beschouwd worden als een ingekorte uitgave van de geschiedenis in B.I.N. Het is een prachtig werk voor wie geen behoefte heeft aan een uitvoerige bronnenstudie maar wel aan het resultaat ervan.

Na een gedegen inleiding over de bedevaart in al haar facetten begint de beschrijving met “Maria met de inktpot” in Aardenburg.

De stijl van Margry en Caspers die ik nooit als onprettig of stug heb ervaren, hebben de twee auteurs laten toetsen en “bijschaven” door J. Brouwers. Een zeer interessant boek voor wie iets goeds over bedevaart en bedevaartplaatsen wil weten.

Kees Cornelissen

WWW.DIXMODE.NL

Markt 24
5521 AL Eersel
T: 0497 - 516000
F: 0497 - 513905

Maandag gesloten

**MODE EN
LINGERIE
VOOR DAMES
MET HEUSE
BORSTEN,
BILLEN
EN HEUPEN**

Slaapspecialzaak

Marian Eikemans

Openingstijden:

Nieuwstraat 40
5521 CC Eersel
Tel. 0497 - 530 900
Fax. 0497 - 530 911
di t/m do 10.00 - 18.00 uur
vr 10.00 - 21.00 uur
za 10.00 - 17.00 uur

Met zorg voor uw rust

CHINEES-INDISCH-RESTAURANT

美華酒家

"MEI WAH"

5503 BK VELDHOVEN
Burg. v. Hoofflaan 83-89
Tel. 040-2534732
Fax. 040-2547073

5615 AB EINDHOVEN
Leenderweg 86
Tel. 040-2117557

Dagelijks geopend van: 11.00-22.30 uur

Exclusieve accommodatie voor Uw:

partijen - familiediners - lunch of diner met
zakelijke relatie - personeelsavonden - etc.

de Muzenval

S.c.c. "de Muzenval" beschikt over diverse zalen die geschikt zijn voor vergaderingen, cursussen, bijeenkomsten, voorlichtingsavonden, workshops etc.

Ook heeft scc "de Muzenval" een theaterzaal met 350 zitplaatsen waarin alle faciliteiten aanwezig zijn voor uw bedrijfsvergaderingen of seminars.

Bovendien kunt u in de gezellig ingerichte foyer na afloop nog een drankje of hapje gebruiken.

sociaal cultureel centrum "de Muzenval"

Dijk 7 - 5521 AW - Eersel - Tel. 0497-515997 - info@muzenval.nl